

державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Наукові інтереси: сучасні тенденції розвитку вищої школи.

INFORMATION ABOUT THE AUTHORS

OPUSHKO Nadiya Romanivna – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Vinnytsia Mykhailo Kotsyubynskyi State Pedagogical University.

Scientific interests: modern trends in the development of higher education.

FRYTSIUK Valentyna Anatolyivna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor of the Vinnytsia Mykhailo Kotsyubynskyi State Pedagogical University.

Scientific interests: modern trends in the development of higher education.

GUBINA Svitlana Ivanivna – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Vinnytsia Mykhailo Kotsyubynskyi State Pedagogical University.

Scientific interests: modern trends in the development of higher education.

Стаття надійшла до редакції 26.08.2023 р.

УДК 37(091)(477.42)

DOI: 10.36550/2415-7988-2022-1-209-403-407

ЗЕЛЕНСЬКА Людмила Дмитрівна –

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри освітології та інноваційної педагогіки
Харківського національного педагогічного
університету імені Г. С. Сковороди
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3324-5173>
e-mail: zelenskaya_ludmila@ukr.net

ОСВІТА ЄВРЕЙСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ XIX СТОЛІТТЯ

У сучасних умовах розвитку української національної освіти особливої уваги заслуговує питання освіти окремих етнічних груп та національних меншин, які й нині складають поліетнічне середовище українського суспільства.

У статті проаналізовано стан освіти єврейського населення України в другій половині XIX століття. Охарактеризовано типи й мережу єврейських навчальних закладів України в означений історичний період.

Встановлено, що друга половина XIX століття ввійшла у сучасну історію України як час кардинальних змін в усьому суспільстві. Зростає мережа початкових шкіл, з'являються нові типи шкіл та створюються навчально-виховні заклади для певних національних меншин: євреїв, німців, чехів та ін. Високим рівнем етнічної самосвідомості відзначалися євреї. Традиційним для цього народу було усвідомлення своєї національної самобутності, намагання зберегти свою культуру, традиції, звичаї, власний «світ» від впливу навколишнього середовища і зовнішнього світу.

З'ясовано, що у другій половині XIX століття значно зросла роль громадських інституцій, провідними видами діяльності яких стали організаційно-просвітницька, педагогічна, культурницька й благодійницька, що значно вплинуло на єврейські громади, добротні товариства релігійно-національного спрямування. Саме завдяки наполегливості місцевих єврейських громад базова початкова освіта була загальнодоступною, що дало змогу євреям захистити свою мову, історію, етнос і зберегтися як нації.

Тогочасна влада встановила тотальний контроль за діяльністю єврейських традиційних навчальних закладів (затвердження єдиної навчальної програми викладання єврейських предметів для казенних училищ, хедерів і талмуд-тор, встановлення правил діяльності єврейських молитовних шкіл, незадовільні умови праці й матеріального забезпечення єврейських педагогів тощо).

Перспективи подальших досліджень вбачаємо в обґрунтуванні шляхів запровадження історичного досвіду у практику сучасного єврейського шкільництва.

Ключові слова: національні меншини, навчальні заклади, заклади єврейської освіти в Україні.

ZELENSKA Lyudmila Dmitrivna –

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
Professor of the Department of Educology and Innovative Pedagogy,
Acting Dean of the Faculty of History and Law
H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3324-5173>
e-mail: zelenskaya_ludmila@ukr.net

EDUCATION OF THE JEWISH POPULATION OF UKRAINE IN THE SECOND HALF OF THE 19 TH CENTURY

In the modern conditions of the development of Ukrainian national education, the issue of education of individual ethnic groups and national minorities, which even today make up the multi-ethnic environment of Ukrainian society, deserves special attention.

The article analyzes the state of education of the Jewish population of Ukraine in the second half of the 19th century. The types and network of Jewish educational institutions of Ukraine in the specified historical period are characterized.

It was established that the second half of the 19th century entered the modern history of Ukraine as a time of radical changes in the entire society. The network of primary schools is growing, new types of schools are appearing, and educational institutions are being created for certain national minorities: Jews, Germans, Czechs, etc. Jews were noted for their high level of ethnic self-awareness. It was traditional for this people to realize their national identity, to try to preserve their culture, traditions, customs, their own "world" from the influence of the environment and the outside world.

It was found that in the second half of the 19th century, the role of public institutions significantly increased, the leading types of activities of which were organizational, educational, pedagogical, cultural, and charitable, which had a significant impact on Jewish communities and charitable societies of a religious and national orientation. It was thanks to the persistence of the local Jewish communities that basic primary education was universally accessible, which enabled the Jews to protect their language, history, ethnicity and to survive as a nation.

The authorities at that time established total control over the activities of Jewish traditional educational institutions (approval of a unified curriculum for teaching Jewish subjects for public schools, kheders and Talmud Torahs, establishment of rules for the operation of Jewish prayer schools, unsatisfactory working conditions and material support of Jewish teachers, etc.).

We see the prospects for further research in the justification of the ways of introducing historical experience into the practice of modern Jewish schooling.

Key words: national minorities, educational institutions, institutions of Jewish education in Ukraine.

У сучасних умовах розвитку України як багатонаціональної й полікультурної держави спостерігається посилення інтересу суспільства та історико-педагогічної науки до вивчення особливостей становлення та розвитку освіти й виховання національних меншин в різних поліетнічних регіонах України. Про це свідчить низка чинних нормативно-правових актів, пов'язаних із питаннями історії національної освіти (Конституція України (1996 р.), закони України «Про освіту» (2001 р.), «Про національні меншини в Україні» (1992 р.), Декларація про державний суверенітет України (1990 р.), Декларація прав національностей України (1991 р.), Рамкова конвенція про захист національних меншин (1997 р.) та ін.). Ці документи не лише гарантують національним меншинам право на користування рідною мовою та її вивчення, але й дослідження, збереження й розвиток етнокультурних, освітніх і виховних традицій усіх українських регіонів [3, с. 86].

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблеми становлення та розвитку національних меншин в Україні порушено в наукових розвідках сучасних дослідників (О. Іваненко, Н. Кротік, М. Лазарович, А. Мелешенко, О. Овчаренко, В. Орлянського, Н. Рудницька, В. Яшин та ін.). У своїх працях вони приділяли багато уваги становленню та розвитку початкових та середніх загальноосвітніх закладів для національних меншин. Однак проблеми функціонування самих закладів єврейської освіти в Україні в означений історичний період, їх нормативно-правове, навчально-методичне та кадрове забезпечення не набули достатнього представлення.

Метою статті є аналіз стану освіти єврейського населення України в другій половині XIX століття.

Виклад основного матеріалу. Друга половина XIX століття ввійшла у сучасну історію України як час кардинальних змін в усьому суспільстві. У цей час відбувалися активні суспільні процеси, пов'язані з швидкими темпами розвитку промисловості, що, у свою чергу, викликало зміни в освіті: розширювалася мережа початкових і середніх загальноосвітніх навчальних закладів, з'являлися нові типи навчально-виховних закладів (реальні училища, професіоналізовані навчальні

заклади), удосконалювалися зміст, методи і форми роботи у них [7, с. 374]. Зростає мережа початкових шкіл, з'являються нові типи шкіл та створюються навчально-виховні заклади для певних національних меншин: євреїв, німців, чехів та ін. [3, с. 87]. Високим рівнем етнічної самосвідомості відзначалися євреї. Традиційним для цього народу було усвідомлення своєї національної самобутності, намагання зберегти свою культуру, традиції, звичаї, власний «світ» від впливу навколишнього середовища і зовнішнього світу [2, с. 67]. Єврейська освіта «починалася змалечку і тривала до смерті, і вдома, і в синагозі, була формуванням відчуття приналежності до єврейського народу і вже потім передачею знання» [6, с. 243].

Згідно з постановою від 13(25) листопада 1844 року в країні засновувалися державні навчальні заклади – єврейські училища першого й другого розрядів за зразком парафіяльних і повітових училищ. Згодом ці заклади були реорганізовані відповідно до указу 16(28) березня 1873 року, за яким училища другого розряду ліквідовувалися, а першого розряду перетворювалися на єврейські початкові училища з поглибленим вивченням російської грамоти за рахунок обмеження єврейських предметів. Єврейські початкові училища (однокласні й двокласні) відкривалися в місцевостях з численним єврейським населенням і недостатньою кількістю загальних училищ. Повний курс навчання в них був розрахований на 6 років. До училищ приймалися діти 7–14 років після завершення навчання в підготовчих класах або на основі іспитів з російського читання й письма, числення до 100, читання з поясненнями давньоєврейською мовою витягів із першої книги Мойсеєва П'ятикнижжя. За навчальними програмами однокласних єврейських початкових училищ передбачалося викладання російської мови (читання, письмо, орфографії), арифметики (перших чотирьох правил), чистописання. У двокласних училищах додатково до згаданих предметів відбувалося навчання російської мови (практичної граматики й письмових вправ з викладу думок), арифметики (до потрібного правила включно), а також історії і географії. В однокласних і двокласних училищах у післяобідній час викладалися єврейські предмети: давньоєврейська мова, єврейський закон віри,

біблейська історія (російською мовою), а також пояснювалися найважливіші молитви [1, с. 191].

Зазначимо, що у другій половині XIX століття значно зросла роль громадських інституцій, провідними видами діяльності яких стали організаційно-просвітницька, педагогічна, культурницька й благодійницька, що значно вплинуло на єврейські громади, добродійні товариства релігійно-національного спрямування. З одного боку, влада в той час ще не вбачала в них (на відміну від культурно-просвітницьких товариств) реальної загрози панівному режиму, а з іншого, Міністерство освіти переклало утримання єврейського шкільництва на єврейську громаду, що значно активізувало функціонування єврейської спільноти – «цдава» і «міцва» (дієве гуманне ставлення до знедоленого єврейського народу). Як зауважує А. Мелещенко «саме завдяки наполегливості місцевих єврейських громад базова початкова освіта була загальнодоступною, що дало змогу євреям захистити свою мову, історію, етнос і зберегтися як нації» [3].

Значно важче місцевій владі виявилось створити казенні єврейські училища, що яскраво помітно на прикладі Волинської губернії. У краї у 1855 році (через 11 років після введення в дію імператорського Указу) із 18 запланованих функціонувало тільки 8 казенних єврейських училищ. Здебільшого це були невеликі навчальні заклади, в яких 3–4 учителі навчали 20–30 учнів російської мови, «єврейських предметів», «загальних предметів», чистописанню. У казенних училищах навчалися передусім діти міщан і купців. Центральні та місцеві органи влади намагалися популяризувати казенні єврейські навчальні заклади, залучати до них якомога більшу кількість єврейських дітей. Зокрема, у звіті керівника Київського навчального округу наголошувалося: «Стан єврейських училищ задовільний, коштів, які відпускаються на їх утримання – достатньо для найму зручних приміщень у теплих, сухих будинках. Вчителі єврейських училищ краще забезпечені, порівняно з учителями християнських училищ. Методи викладання усіх предметів учителями вдало пристосовані до занять з єврейськими дітьми». У 1861 році євреї-учителів казенних училищ звільнили від сплати податків і відбуття інших повинностей. Наступного року з ініціативи попечителя Київського навчального округу М. Пирогова наглядачів-християн замінили євреями [4, с. 235].

Водночас, влада посилила контроль за роботою традиційних єврейських навчальних закладів. Із 1851 року Міністерство освіти розпочало вимагати введення вивчення російської мови в іешивотах. Наприкінці 1852 року Міністерство народної освіти затвердило єдину навчальну програму викладання єврейських предметів для казенних училищ, хедерів і талмуд-тор. За найменше порушення встановлених правил власників цих навчальних закладів і вчителів суворо карали. Зокрема, у 1852 році більшість меламедів м. Могилів-Подільського Подільської губернії були оштрафовані, а частині з них (Біблеру, Райзбергу, Мар'ясіму, Ткачуку) взагалі

заборонили навчати дітей. У середині XIX століття головними навчальними закладами для єврейських дітей залишалися традиційні єврейські заклади, кількість яких, однак, дещо зменшилася. Це свідчило про те, що єврейська освітня політика не давала бажаних результатів. З одного боку, самодержавству не вдалося встановити повний контроль за традиційними єврейськими навчальними закладами й перетворити їх на підготовчі школи для казенних єврейських училищ, як наслідок, їх почали заганяти у підпілля, що повністю виводило їх з-під контролю влади. З іншого боку – казенні училища не тільки не набули авторитету серед єврейського населення, але й фактично дискредитували нову освітню систему [4, с. 237].

Негативну реакцію з боку органів державної влади викликало зростання кількості єврейських молитовних шкіл. У відношенні департаменту духовних справ іноземних сповідань Київському, Подільському й Волинському генерал-губернаторові О. Ігнат'єву від 1891 року наголошувалося: «...майже кожен єврей-домовласник, з корисливих міркувань, прагне до того, щоби в його будинку містилася молитовня, унаслідок чого шинки перетворюються на так звані молитовні школи «бет-гамідраши», які слугують місцем зібрань для інших справ, крім молитви» [12]. Представників державної влади непокоїла можливість використання молитовних будинків для громадських зібрань, що виходили би за межі релігійних питань, і зрештою, сприяли би поглибленню відокремленості євреїв, посиленню «згуртованого фанатизму». Відповідно, міністром внутрішніх справ І. Дурновим було затверджено наступні правила діяльності єврейських молитовних шкіл: 1) єврейські молитовні будинки підпорядкувати встановленим для їхнього заснування правилам, без будь-яких вилучень для тих із молитовень, які згадуються в примітках до ст. 259-ї Статуту будівельного; 2) надалі дозволяти будівництво лише одних синагог, відповідно до дійсної у них потреби, за кількістю приписаних до відомого товариства євреїв, накладаючи на одну синагогу, відповідно до встановленої норми для магометанських мечетей, не менше 200 душ чоловічої статі; 3) не закриваючи нині існуючих єврейських молитовних шкіл, доручити міністерству внутрішніх справ у кожному окремому випадку перевірити, наскільки в цих школах є дійсна потреба, а зайві школи ліквідувати; 4) відкриття синагог допускати в спеціальних приміщеннях і на одній і тій само відстані від усіх християнських церков, відзначеній нині для православних храмів, обчислюючи відстань від церковних огорож, де такі наявні; 5) відновлення занепалих чи зруйнованих молитовень, а також переведення їх з одного будинку до іншого, дозволяти не інакше, як з дозволу губернського начальства, за правилами, діючими для відкритих нових молитовних будинків [5].

У 1855 році вийшов указ, який забороняв видавати єврейським учителям свідоцтво на право викладання, якщо вони не закінчили рабинське училище чи інший загальний середній або ж вищий

навчальний заклад. Наступним кроком влади стала спроба встановити тотальний контроль за діяльністю єврейських традиційних навчальних закладів. Зокрема, меламенти повинні були одержати у повітовій єврейській училищній комісії свідоцтво на право займатися навчанням єврейських дітей «закону їх віри у приватних будинках або на своїй квартирі, обмежуючись невеликою кількістю учнів – не більше десяти... на один рік». Контроль за діяльністю меламентів повинні були здійснювати повітові єврейські училищні комісії і навіть – поліція. За порушення правил меламентів притягали до суду, штрафували разом із батьками дітей, які в них навчалися» [4, с. 238].

Ще одним кроком влади було запровадження відсоткової норми у 1887 році єврейських учнів і студентів у навчальних закладах, що стало трагедією для єврейських учнів і студентів, що вимушені були покинути навчання. Е. Діллон (E. Lanin), який в ті часи викладав у Харківському університеті, з гіркотою писав, що введення відсоткової норми повертало євреїв до «підлого» стану, де вони мали «жити і вмерти паріями серед ілотів» («to live and die, pariahs among helots») [9, р. 13]. Велика імперія, зазначав Е. Діллон, у найбільш делікатному питанні – вирішенні долі мільйонів людей – прийняла рішення, «що підтвердило її ненависть і презирство до цих людей... насміхаючись і знущаючись над їхніми релігійними переконаннями» [9, р. 13].

Це нове обмеження виявилось значно болючішим для євреїв, ніж для інших верств населення. Вигнання євреїв із гімназій та університетів мало суттєві негативні, безпосередні і віддалені соціальні наслідки. Держава вкотре необачно відштовхувала від себе етнос, здатний і згодний бути міцною опорою режиму [8, с.119].

У матеріалах періодичної преси останньої третини XIX століття віддзеркалилися гострі суспільні проблеми незадовільних умов праці й матеріального забезпечення єврейських педагогів, приречених у похилому віці на «самотню, голодну смерть». До того ж учителі казенних училищ перебували у важчому матеріальному становищі, ніж приватні вчителі й меламенти. «Хоч увесь вік прослужив він справі народної освіти, — наголошувалося на шпальтах тогочасної преси, — хоч покладав він на цю службу весь запас своїх моральних і фізичних сил, — він все-таки залишається лише вільнонайманим батраком, якому господар вільний кожного дня відмовити від місця, анітрохи не замислюючись про майбутню долю свого батрака й бідолашної його родини... Достатнє число подібних прикладів ми маємо в особі позаштатних єврейських учителів закритих рабинських училищ і училищ 1-го та 2-го розряду, які щорічно закриваються». Єдиний шлях до покращення побуту, фінансового становища вчителів і залучення до викладацької діяльності талановитої молоді єврейська громада вбачала в організації системи «самопоміги». Відповідно, з ініціативою заснування фонду для матеріального утримання вчителів непрацездатного віку виступило «Товариство поширення просвіти серед євреїв у Росії». 1880 року окреслилася тенденція до

зростання чисельності членів Товариства, що давало підстави для оптимістичних заяв на кшталт: «Крижана кора загальної байдужості до Товариства, що панувала майже в усіх верствах російського єврейства, була пробита...». Водночас наявна кількість членів Товариства визнавалася недостатньою для реалізації усього спектру поставлених перед ним завдань [1, с. 191].

Висновки та перспективи подальших розвідок наперед. Отже, тогочасна влада встановила тотальний контроль за діяльністю єврейських традиційних навчальних закладів (затвердження єдиної навчальної програми викладання єврейських предметів для казенних училищ, хедерів і талмуд-тор, встановлення правил діяльності єврейських молитовних шкіл, незадовільні умови праці й матеріального забезпечення єврейських педагогів тощо). Перспективи подальших досліджень вбачаємо в обґрунтуванні шляхів запровадження історичного досвіду у практику сучасного єврейського шкільництва.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Іваненко О. Шкільництво на теренах Київського навчального округу (80–90-ті рр. XIX ст.). Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки. *Міжвідомчий збірник наукових праць*. К.: Інститут історії України НАН України 2018. Вип. 27. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Ivanenko_Oksana_Anatolii_vna/Yevreiske_shkilnytstvo_na_terenakh_Kyivskoho_navchal_noho_okruhu.pdf?
2. Лазарович М. В. Національні меншини України наприкінці XIX – на початку XX ст.: освітній контекст. URL: 6506-Текст статті-13068-1-10-20190512 (1).pdf
3. Мелещенко А. А. Роль єврейського шкільництва в системі початкової освіти на Волині в кінці XIX – на початку XX століття. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. Педагогічні науки. 2018. Вип. 2. С. 86–91. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VZhDUP_2018_2_16
4. Поліщук Ю. М. Національні меншини Правобережжя України у контексті етнічної політики Російської імперії (кінець XVIII – початок XX ст.). Київ, 2012. 432 с.
5. Рудницька Н. В. Становлення і розвиток системи освіти євреїв на Волині у XIX – на початку XX століття: автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01. Запоріжжя, 2002.
6. Феллер М. Єврейська освітня традиція і єврейська освіта в Україні. *Євреї в Україні: історія, культура, традиція*: Збірник наукових праць. Київ, 1997. С. 243.
7. Філоненко О. В. Організація освіти національних меншин у центральному регіоні України в кінці XIX – початку XX ст. Наукові записки. Серія: Педагогічні науки. Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2013. Вип. 122. С. 374–382.
8. Яшин В. О. Розвиток світської освіти серед єврейського населення Херсонщини та Катеринославщини у другій половині XIX століття. *Грани*. 2014. № 5. С. 114–122. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Grani_2014_5_23
9. Lanin E. B. The Jews in Russia. Reprinted from the *Fortnightly Review*. October. 1890. 30 p.

REFERENCES

1. Ivanenko, O. (2018). Shkil'nytstvo na terenakh Kyuyivs'koho navchal'noho okruhu (80–90-ti rr. XIX st.) [Schooling on the territory of the Kyiv educational district (80 s-90 s of the 19 th century)]. *Mizhnarodni zv'yazky*

Ukrayiny: naukovi poshuky i znakhidky. Mizhvidomchyy zbirnyk naukovykh prats'. K.: Instytut istoriyi Ukrayiny NAN Ukrayiny. Vyp. 27.

URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Ivanenko_Oksana_Anatolii_vna/Yevreiske_shkilnytstvo_na_terenakh_Kyivskoho_navchal_noho_okruhu.pdf [in Ukrainian]

2. Lazarovych, M. V. Natsional'ni menshyny ukrayiny naprykintsi XIX – na pochatku XX st.: osvitiy kontekst [National minorities of Ukraine at the end of the 19th – at the beginning of the 20th century: educational context]. URL: 6506-Tekst statti-13068-1-10-20190512 (1).pdf [in Ukrainian]

3. Meleshchenko, A. A. (2018). Rol' yevreys'koho shkil'nytstva v systemi pochatkovoyi osvity na Volyni v kintsi XIX – na pochatku XX stolittya [The role of Jewish schooling in the system of primary education in Volyn at the end of the 19th – the beginning of the 20th century]. Visnyk Zhytomyrs'koho derzhavnogo universytetu imeni Ivana Franka. Pedagogichni nauky. Vyp. 2. S. 86–91. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VZhDUP_2018_2_16 [in Ukrainian]

4. Polishchuk, YU. M. (2012). Natsional'ni menshyny Pravoberezhzhya Ukrayiny u konteksti etnichnoyi polityky Rosiys'koyi imperiyi (kinets' XVIII – pochatok XX st.). [National minorities of the Right Bank of Ukraine in the context of the ethnic policy of the Russian Empire (end of the 18th – beginning of the 20th century)]. Kyiv. 432 s. [in Ukrainian]

5. Rudnyts'ka, N. V. (2002). Stanovlennia i rozvytok systemy osvity ievreiv na Volyni u XIX – na pochatku XX stolittia [Formation and Development of the Jewish Education System in Volyn in the Nineteenth and Early Twentieth Centuries]. Extended abstract of PhD thesis. Zaporizhzhia. [in Ukrainian]

6. Feller M. Yevreys'ka osvitiya tradytsiya i yevreys'ka osvita v Ukrayini. [Yevreyi v Ukrayini: istoriya, kul'tura, tradytsiya: Jewish educational tradition and Jewish education in Ukraine]. Jews in Ukraine: history, culture, tradition. Zbirnyk naukovykh prats'. Kyiv, 1997. S. 243. [in Ukrainian]

7. Filonenko, O. V. (2013). Orhanizatsiya osvity natsional'nykh menshyn u tseentral'nomu rehioni Ukrayiny v

kintsi XIX – pochatku XX st. [Organization of education of national minorities in the central region of Ukraine at the end of the 19th – beginning of the 20th century]. Naukovi zapysky. Seriya: Pedagogichni nauky. Kirovohrad: RVV KDPU im. V. Vynnychenka. Vyp. 122. S. 374–382. [in Ukrainian]

8. Yashyn, V. O. (2014). Rozvytok svit'skoyi osvity sered yevreys'koho naselennya Khersonshchyny ta Katerynoslavshchyny u druhiy polovyni XIX stolittya [Development of secular education among the Jewish population of Kherson region and Katerynoslav region in the second half of the 19th century]. Hrani. № 5. S. 114–122. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Grani_2014_5_23 [in Ukrainian]

9. Lanin, E. B. (1890). The Jews in Russia. Reprinted from the Fortnightly Review. October. 30 p. [in English]

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ЗЕЛЕНСЬКА Людмила Дмитрівна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри освітології та інноваційної педагогіки Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди.

Наукові інтереси: генеза освіти в Україні й на Слобожанщині; педагогічна персоналістика; новітні освітні технології; управління закладами вищої освіти на засадах автономії й колегіального самоврядування.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

ZELENSKA Lyudmila Dmitrivna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor of the Department of Educology and Innovative Pedagogy, Acting Dean of the Faculty of History and Law H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University.

Scientific interests: genesis education in Ukraine and Slobozhanshchyna; pedagogical personalism; the latest educational technologies; management of higher education institutions on the basis of autonomy and collegial self-government.

Стаття надійшла до редакції 26.08.2023 р.

УДК 37.018.593:37(=411.16)-043.86"1801/1920"(045)

DOI: 10.36550/2415-7988-2022-1-209-407-412

РОЄНКО Світлана Олександрівна –

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи
Уманського державного педагогічного університету
імені Павла Тичини

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1250-6458>

e-mail: s.o.roienko@udpu.edu.ua

РОЛЬ ПРИВАТНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ У РОЗВИТКУ ОСВІТИ ЄВРЕЇВ (XIX – ПОЧАТОК XX СТОЛІТТЯ)

У статті розглянуто роль приватних навчальних закладів у поширенні освіти євреїв (XIX – початок XX століття). На основі аналізу нормативно-правових документів, що врегульовували різні аспекти життя євреїв, вдалося простежити розвиток системи освіти.

Право здобувати освіту у народних училищах, гімназіях, університетах, що відкривалися урядом, та у приватних закладах було задекларовано «Положенням про євреїв» (1804). Проте через незнання російської мови та релігійну спрямованість діти з єврейських родин не відвідували державні заклади освіти. Альтернативою урядовим залишалися приватні навчальні заклади, діяльність яких визначалася різними постановами, які стали основою для прийняття «Положення про приватні навчальні заклади» (1835).

Згодом відкриття приватних закладів для євреїв було врегульоване «Положенням про єврейські приватні заклади і домашніх учителів» (1844). Заклади такого типу відкривалися для того, щоб надати дітям релігійні знання, а також щоб полегшити їм перехід в загальні училища.